

FOLYÓIRATCIKK REFERÁTUMOK

61/74

001.8:371.385.1:016

Szabályok egy téma szakirodalmi forrásainak tanításához. /Ground rules for the study and teaching of subject literatures./ - AIYEPEKU, W.O. = Journal of Librarianship, 6.k. 2.sz. 1974.ápr. p.80-90.

Az utóbbi időben jelentősen megszorodott az olyan jellegű vizsgálatok száma, amelyek valamely szakterület /tudományterület/ irodalmának jellemző tulajdonságait kutatják. Az első ilyen jellegű értékezés szerzői az összehasonlító anatómia irodalmának jellemző sajátosságait vizsgálták az 1550-től 1850-ig terjedő időszakban. Ezt sok hasonló jellegű munka követte. Fordulatot jelentett, különösen módszertani szempontból FUSSLER, H.H. tanulmánya, amelyben az amerikai fizikusok és vegyészek kutatási eredményeit publikáló szakirodalmat rendszerezte. Az általa kialakított módszert azóta több szakterület irodalmának vizsgálatához felhasználták. Ma már bizonyos, hogy a kommunikáció formájának és módjainak ismerete elengedhetetlen egy szakterület specialistái számára, hogyha hatékonyan akarják hasznosítani témájuk szakirodalmát.

A szakirodalom jellemzőinek tanulmányozására két szempont kínálkozik. Az első mennyiségi elemzés, melynek során megszámozzák és elemzik az egy témakörben megjelenő publikációkat, a másik szempont a szakemberek felőli megközelítés, amikor a szakemberek által felhasznált irodalom törvényszerűségeit vizsgálják, pl. hivatkozás-elemzés segítségével.

Ezek a bibliometriai és felmérő vizsgálatok hasznos információkat szolgáltatnak egy szakterület irodalmának megismeréséhez.

A fentiek fényében megdöbbentőnek tűnik az a tény, hogy gyakor-

latilag nincs meghatározva, mi is értendő egy adott szakterület irodalmán. Egy vita során pl. amelyben az Electrical Engineering Abstracts szerkesztési elveit bírálták, a kiadvány főszerkesztője kifejtette, hogy nem minden tartozik a témakör irodalmához, ami egy elektromérnök számára hasznos lehet. Sajnálatos módon azonban nem határozta meg, hogy mi az, ami odatartozik. E hiányosságok ismeretében a szerző négy kritériumot javasol, amelyek véleménye szerint egyértelműen lehetővé tennék a témakörhöz tartozó irodalom határainak meghatározását.

1. A vizsgált témakör logikai definíciója, vagyis azt kell meghatározni legelőször, hogy az adott viszonyok között mi értendő az említett szakterület tárgykörén. Minden szóba jöhető publikációt tehát annak tükrében kell megvizsgálni, hogy tartalmilag belesik-e a körvonalazott szakterület fogalmába.

A következő három kritérium tulajdonképpen ebből következnek.

2. A második kritérium a dokumentum formájára vonatkozik. Főleg az elmúlt évtizedben igen megszorodtak a nem-könyv jellegű kiadványok. El kell döntenünk pl. hogy az audio-vizuális anyagok mikor tartoznak bele a gyűjteménybe. A szerző szerint csak akkor, ha megjelentek nyomtatott formában is, ez a vélemény azonban vitatható.

3. A harmadik szempont bizonyos foku hozzáférhetőséget követel. Az lenne az ideális, ha egy munkát csak akkor tekintenének egy szakterület irodalmának forrásául, ha az valamely formában nyomtatásban megjelent és legalább egy indexelő vagy bibliográfiai szolgáltatásban megtalálható. Gyakorlati szempontból a publikálás ténye már bizonyos garanciát hordoz a hozzáférhetőséget illetően, ez tehát alapvető követelménynek tekinthető.

4. A minőség szerinti értékelés kritériuma. Ennek meghatározása tulvázat ezen a témán. Alapvetően két külön kategóriát kell megkülönböztetnünk, az eredet /kutatási/ munka és a tanított /hivatalos/ ismeretek kategóriáit. A kategorizálás azonban nem könnyű, és a további értékelésre is számos javaslat született /köztük mennyiségi ítéletek pl. VIRGO, J.A./, de azt mondhatjuk, hogy egészében véve ez a kérdés megoldásra vár.

A szerző a fenti általánosításokat saját kutatási eredményeivel, valamint a földrajztudomány szakirodalmának vizsgálata és e téma szakirodalmának tanítása alkalmával szerzett tapasztalataival illusztrálja. A szerző egyetemi képesítéssel rendelkező könyvtárosok szakirodalmi referenseit tanítja a nigériai Ibadan egyetemén.

Bobok Györgyné

Információs szakemberképzés Romániában. /Invatamintul permanent in informarea documentara./ - CHICHERNEA, M. = Probleme de Informare Documentare, 8.k. 4.sz. 1974. p.306-316.

A tájékoztatási tevékenység hatékonysága nemcsak a korszerű berendezések és módszerek alkalmazásán múlik, hanem nagymértékben függ az információs szakemberek hozzáértésétől is. Az információs tevékenységet alapjaiban megváltoztató technikai fejlődés szükségessé tette a jelenlegi szakemberképzés és továbbképzés gyökeres megváltoztatását.

Romániában általában nagy súlyt helyeznek a műszaki, tudományos és gazdasági szakterületeken dolgozók állandó továbbképzésének biztosítására és a felnőttoktatás jobb megszervezésére. Az információs szakemberképzés feladatait az INID /Institutul National de Informare si Documentara Stiintifica si Technica = Országos Műszaki-Tudományos Információs és Dokumentációs Intézet/ látja el.

Az INID már eddig is sokat tett a szakemberek ismereteinek fejlesztése, speciális szakismeretek szerzése érdekében. 1973-ban az alábbi tanfolyamokat szervezték meg:

A műszaki-tudományos és gazdasági tájékoztatás alapjai /alapszintű képzés/;

Bevezetés a műszaki-tudományos tájékoztatásba /konzultáció/;

Tájékoztatás a kutatás és fejlesztés területén:

tájékoztatási munka a tervezőintézetekben,

tájékoztatási tevékenység ipari üzemekben /továbbképző tanfolyamok/

A műszaki-tudományos és gazdasági tájékoztatás korszerű módszerei /szakosított tanfolyam/;

Tudományos és műszaki tájékoztatás:

automatikus adat- és információfeldolgozás /levelező továbbképző tanfolyamok/.

Ezenkívül a gépesített tájékoztatás bevezetésével kapcsolatos ismeretek oktatására a koordinált indexelés, matematikai modellezés, automatikus tároló- és keresőrendszerek, reprográfiai berendezések, valamint a határterületi tudományok /nyelvészet, alkalmazott matematika stb./ témaköreiben is több tanfolyamot szerveztek meg.

A modern információs rendszerek komplexitása, a szakemberek és intézmények részéről megnyilvánuló igények azonban szükségessé tették olyan új képzési formák kialakítását is, amelyek biztosítják valamennyi fontos szakterület új ismereteinek elsajátítását és a

hallgatók szabad választási lehetőségét. Ezeknek az igényeknek a figyelembevételével az INID három szintű, modulokból felépített új oktatási formát vezetett be.

Az első szinten a tájékoztatástudomány alapjait sajátítják el a hallgatók. A második szinten a tetszés szerint választott szakterületek /modulok/ alapismereteit tanítják. Ezen a szinten a képzés vagy az elméleti ismeretek elsajátítására vagy azok gyakorlati alkalmazására irányul. A harmadik szint további szakterületi specializálódást tesz lehetővé. A választható modulok itt elsősorban az automatizált információs rendszerek különböző területeit ölelik fel.

A modulokra épített oktatási rendszer 1974-ben került bevezetésre és remélhetőleg megfelel majd a szakemberek igényeinek, de kielégíti a korszerű tájékoztatási rendszerek bevezetésével kapcsolatos követelményeket is.

Ferenczy Tamásné

63/74

006/100/ISO

A szabványok bevezetése a gyakorlatba. /Putting standards to work./ - STUREN, O. = ISO Bulletin, 5.k. l.sz. 1974.jan. p.1.

A világban meglévő politikai és társadalmi ellentétek ugyanolyan mélyek, mint valaha, de az egyes országok mégis közelebb kerültek egymáshoz a nemzetközivé vált műszaki és ipari fogalmak terén. Ebből következik, hogy a szabványok megfogalmazásának is nemzetközi szinten kell történnie.

Az ISO munkájában ez a tendencia szembevetőd, mivel egyre több ország adja át információs forrásait az ISO-nak nemzetközi szabványok létrehozására. Elmúlt már az a korszak, amikor a nemzetközi megállapodásokat pusztán keretnek tekintve, azokat országos és vállalati érdekű részletekkel töltötték meg. A nemzetközi szabványokat ma már - egyre növekvő mértékben - mindenhol és minden szinten alkalmazzák.

Az 1973. év a szervezet életében kiemelkedőnek mutatkozott, mert 441 nemzetközi szabványt publikáltak, ami az 1972. évhez képest 25%-os emelkedést jelent.

Az ISO szabványok 70%-a az elmúlt négy évben került közreadásra vagy módosításra. Csak néhány országos szervezet hozott létre évente több szabványt, mint az ISO. Ez azt mutatja, hogy a szabványok fejlődése az országos szintről egyre inkább a nemzetközi felé halad, jól lehet feltűnő a különbség a kétféle szabványosítási szemlélet között: az ISO a hangsúlyt a vizsgálati módszerekre és egyéb alapvető szabványokra, míg az országos szervek a termék-szabványokra helyezik. A jö-

vöbeni fejlesztés utja az átfogó, nemzetközi termék-szabványok irányába mutat.

A szabványosítási munka lényege a szükséges szabványok megfogalmazása és publikálása oly módon, hogy azok alkalmasak legyenek széles körű bevezetésre. Először is tudatosítani kell az érdekelt felek között, hogy a szabványok hozzáférhetőek. A szabványok jelentőségét fokozza, hogy az információ exponenciális növekedésével előtérbe kerül a válogatás kérdése. Ez a fő oka az 1974. január 1-től működő ISO Információs Hálózat /ISO Information Network/ életrehívásának. Feladata kielégítő tájékoztatást nyújtani a szabványügyi kérdések minden vonatkozásában. Egyik legelső tennivalója a public relations érdekében a jobb együttműködés kialakítása az ISO Központi Titkárság /ISO Central Secretariat/ és a tagszervezetek között.

A szabványosítással kapcsolatosan nemcsak az a cél, hogy elsőrendű szabványok szülessenek, hanem hogy azok el is jussanak a világ minden részébe, és ne csak a szakemberekhez, hanem mindenkihez, a napi életbe. A világ úgy tekint az ISO-ra, mint a szabványosítás nemzetközi specializált ügynökségére, mely a nemzetközi együttműködést konkrét eredményekké alakítja.

Dáczer Éva

64/74

007:331.021.4-053:659.28

A tudósok életkora és információs szükségleteik kielégítése.
/Vek a uspokojováni informacnyoh potreb vedcu./ - SMTACEK, V. = Kniznice a vedecké informace, 5.k. 4.sz. 1973.dec. p.159-162.

A tudósok életkora és teljesítménye /teljesítményük jellege/, illetve életkora és informálódási szükségletei /informálódási szokásai/ között különféle összefüggések figyelhetők meg.

A 45-50 éves tudósoknál általában már lassulni kezd az egyéni alkotómunka üteme, ami egyszerűsre a tájékozódás jellegét is megváltoztatja, feltéve, hogy pályafutásuk sikeres volt, s ennek következtében időben bekerültek szakmájuk láthatatlan kollégiumába. E tudósok - rutinjuk, tapasztalataik és a láthatatlan kollégiumokban elfoglalt helyük révén - igen kivételes szerepet játszanak a tudományos életben /irányítómunka, tudományos iskolák alapítása és vezetése, szintézisek készítése/.

Ha a láthatatlan kollégiumokhoz való tartozást vesszük a tudományos pályafutás legfelső fokának, a tudósok körében három tájékozódási kört különböztethetünk meg, um.

a láthatatlan kollégiumokhoz tartozók körét, amelyben szinte közvetlen /személyes találkozások, levelezés, telefonkapcsolat/ in-

formációközlés és információcsere valósul meg, mégpedig szinte az információ keletkezésének pillanatában;

a láthatatlan kollégiumok tagjai által vezetettek körét, amelyben az információszerzéshez az informális és a formális csatornák egyaránt rendelkezésre állnak, s így a gyorsaság és az alaposág e körben divó informálódásnak egyként a sajátja;

a formális csatornákat használók körét, akiknek informálódásában - még folyóirodalom használata esetén is! - több hónapos késés tapasztalható, nem is beszélve arról, hogy a formális csatornák olykor nem is szállítják a legizgalmasabb és a továbblépés szempontjából legkecsgetőbb információkat: Aki ebben a körben reked meg, tulajdonképpen kiesik abból a versenyfutásból, aminek végcélja a láthatatlan kollégiumokba való bekerülés.

Ha a kort tesszük az informálódási szokások felosztásának alapjául, a fentínél eggyel több kategóriát kapunk:

a felkészülés időszaka /19-25. életév/, amelyre a kodifikált információk elsajátítása, azaz a könyvtárhasználat a jellemző, miközben az évek előrehaladtával a könyvhasználat eltolódik a folyóiratirodalom és más speciális irodalomfélések használata felé;

a korábbi produktivitás időszaka /26-35. életév/, amelyre az jellemző, hogy a fiatal tudós az idősebbek főnöki felügyelete alatt áll, s ezért információszükségletét még nagyrészt formális csatornák használatával elégíti ki, ezen belül a maximális gyorsaságra törekedve /preprintek beszerzése a publikálásra elfogadott cikkekről stb./;

a későbbi produktivitás időszaka /35-50. életév/, amelyre a saját kutatások körének kialakulása, s ennek megfelelően az informálódási kör leszűkülése, ezen belül azonban intenzifikálódása és nem formális csatornákkal való kibővülése a jellemző /ide tartoznak a láthatatlan kollégiumok várományosai/;

az 50. életév utáni időszak, ahol az informálódás nem formális csatornái útján általában optimálisan ki lehet elégíteni a szükségleteket /ide tartoznak a láthatatlan kollégiumok tagjai, sőt: csillagai/.

Futala Tibor

65/74

019.952:015

Kurrens nemzeti bibliográfiák tartalmi elemzése. /Inclusion of materials in current national bibliographies./ - LINE, M.B. = Libri, 24.k. l.sz. 1974. p.78-86.

A nemzeti bibliográfiák elvben az alábbi dokumentumokat tartalmazhatják:

könyvek, folyóiratok, ujságok, évkönyvek, szabványok, szabadalmak, efemer kiadványok, hivatalos kiadványok;

reportirodalom, disszertációk;

zeneművek, térképek, atlaszok, képeskönyvek;

filmek, diafilmek, lemezek, magnetofonszalagok;

hanglemezek a hozzátartozó szöveggel stb.

A 14 vizsgált nemzeti bibliográfia főként könyveket, folyóiratokat tartalmaz, és csak kis százalékban foglalozik egyéb kiadványok közlésével. Az audio-vizuális anyagokat pedig szinte egyáltalán nem tárják fel, holott ezek jelentősége évről-évre fokozódik.

A szerző véleménye szerint feltétlenül szükséges, hogy a nemzeti bibliográfiák könyvek és folyóiratok mellett a hivatalos kiadványokat, zeneműveket, atlaszokat és térképeket is tartalmazza. Fontos, de nem feltétlenül szükséges az évkönyvek, szabványok, szabadalmak, audio-vizuális anyagok és a report irodalom feltárása. /Utóbbi csak abban az esetben, ha valóban értékes adatokról, eredményekről tájékoztat./ Végül hasznos lenne, ha a nemzeti bibliográfiák az efemer kiadványokat, kereskedelmi publikációkat, diafilmeket, valamint az országgal kapcsolatos külföldön megjelent műveket és az ország nyelvén irt külföldi kiadványokat is közreadnák.

A nemzeti bibliográfiák a feltárt irodalom nyelve és a kiadás helye szerint az alábbiak szerint csoportosíthatók:

az ország hivatalos nyelvén és az ország területén kiadott művek;

az országban használt valamennyi nyelven és az ország területén kiadott művek;

az ország hivatalos nyelvén közölt, bárhol megjelent művek.

Az első esetben a kisebbségi nyelvterületek irodalma egyszerűen kimarad a bibliográfiából. A harmadik esetben viszont átfedések lehetségesek az azonos nyelvet beszélő országok nemzeti bibliográfiái között, és az egyik ország bibliográfiája esetleg a másik országénak másolata lesz /pl. NSZK és NDK/.

A bibliográfiákban feldolgozandó kiadványfélések, nyelvterületek és a kiadás helye mellett azt is meg kell határozni, hogy milyen dokumentumok ne tartozzanak a bibliográfia tárgykörébe. Ezt általában gyakorlati szempontok döntik el; az olcsóbb, kis terjedelmű, kevés példányszámban kiadott vagy értéktelen információkat tartalmazó műveket nem kell közölni. Fontos elvi követelmény azonban, hogy a nemzeti bibliográfia mindazokat a kiadványokat foglalja magába, amire a könyvtárosoknak vagy olvasóknak valaha is szüksége lehet, és egyetlen művet se hagyjanak ki alapos indok nélkül. Sajnos a bibliográfiák nagy része nem közli sem a feldolgozott, sem a nem feldolgozott kiadványok körének jegyzékét.

Az anyag elrendezése szerint három bibliográfia-típust különböztethetünk meg:

átfogó bibliográfia, amely minden kiadványféleséget tartalmaz egyetlen rendezési elv szerint csoportosítva;

kiadványtípusok szerint csoportosított bibliográfia;

minden kiadványtípusról külön bibliográfia.

A legtöbb bibliográfia a második csoportba tartozik. A dokumentumok különböző kiadványokban való közlése rendkívül drága és ezért nem gazdaságos, másrészt megnehezíti a könyvtárosok számára a teljességre törekvő bibliográfiai tájékozódást, mert legtöbb esetben csak a bibliográfiai sorozat egyes köteteit rendelhetik meg.

A kurrens nemzeti bibliográfiák tartalmának, felépítésének, közreadási módjának megvitatása mellett a bibliográfiák szerkezetének megfelelő kialakítása érdekében még számos kérdéssel, elsősorban az egységes terminológia problémáival kell foglalkozni.

Ferenczy Tamásné

02/061.3/

66/74

Könyvtárosok nyara. /Sommer der Bibliothekare./ - LUCK, R.
= Nachrichten VSB-SVD, 50.k. 2.sz. 1974. p.67-76.

Az európai könyvtárosok konferenciáját először 1877-ben Londonba hívták össze, a vélemények és tapasztalatok kicserélése végett, mint ami minden nép és nemzet könyvtártudománya számára hasznos lehet.

Ma ugyanez a cél vezeti a könyvtárosokat, amikor nemzetközi konferenciákra gyűlnek össze. A hangsúly talán jobban, mint valaha, a nemzetközi együttműködésre esik, valamint az új lehetőségek kiépítésére: információs központok, adatbankok stb. létrehozására. A probléma ugyanakkor mindenhol ugyanaz: le kell győzni az információs áradatot, s a kölcsönös érdek azt kívánja, hogy egymástól tanuljunk.

A Liverpool European Library Summer School 1973. évben ideális körülményeket biztosított egy ilyen nemzetközi találkozóhoz. 18 európai országból 40 résztvevő 13 egyetemi könyvtárat képviselt; 10 résztvevő speciális könyvtárak és dokumentumközpontok küldötte volt; 9-en népkönyvtárakból jöttek. - A referátumok négy témacsoportot alkottak. Foglalkoztak a szociális környezet, a kulturális feltételek kérdésével. Megállapítást nyert - többek között, - hogy az átlagembernek egyre több szabad idő áll rendelkezésre; hogy ez megfelelően legyen felhasználva, ahhoz közösségi kulturális központok létrehozása szük-

séges /mint pl. Kanadában és Franciaországban/, ahol a szabad idő könyvek nélküli tevékenységben is hasznosan tölthető el. A könyvtáros szempontjából ez azt jelenti, hogy egyre inkább szociális gondozóvá kell válnia, ha a szükségletnek eleget akar tenni és továbbra is nevelő-irányító hatást akar magának biztosítani.

Az európai tömegkommunikáció témakörében felvetődött a kommunikációs eszközök, azok eredményességének a szociális és ökonomikus adottságokkal összefüggésben jelentkező problémája. Mindez szoros kapcsolatot mutat a politikával. A könyvtárosa ilyen körülmények között nagy feladatok megoldása vár.

A könyvről és jövőjéről, a kiadó szerepéről szólva megállapították, hogy a könyvtermelés óriási arányokat öltött ugyan, egyes országokban mégis elhanyagolják a könyv jelentőségét. Franciaország sok intézményben ilyen tapasztalatok adódtak. Ezért szükségesnek látszik egy európai könyvcentrum felállítása, amelynek feladata lesz a könyv- és információügyek specialistáinak a kiképzése; az olvasók és a könyv-szükséglet kutatása; a különböző országok intézményei munkájának az összehangolása.

A copyright-probléma érzékeltette azokat a nehézségeket, melyek a főiskolai oktatásban jelentkeznek. Kevés a megfelelő szövegek, s ezért csak különböző források kimásolásával adódik a docensek számára segítség.

Sok könyvtáros az audio-vizuális eszközök használata ellen foglalt állást még ma is, jóllehet a mikrofilmek, hanglemezek stb. eddig is szokásos használata sorába ma már az audio-vizuális eszközök is beletartoznak: filmek, diapozitívek, hang- és képmagnók. A kiadók nagy része ma már ilyen nem-könyv anyagot is nagy mennyiségben publikál. - Az új technikai eszközök iránti ellenszenv mélyebben gyökerezik; a rendkívül gyors technikai fejlődés hirtelen magas követelményeket támasztott a könyvtárosokkal szemben s a könyvtári munka is ennek következtében komplexebbé és nehezebbé vált. Az olvasó pedig igényesebb lett a tanulás, a tájékozottság dolgában s ennek elérését a hagyományos eszközök mellett a legújabbak /praktikus zsebformátummal, alacsony árakon/ még jobban megkönnyítik.

A nem-könyv anyagnak könyvtári állományba vétele lényeges könyvtári belső berendezések megvalósítását kívánja. Ez további technikai ismereteket is megkövetel a könyvtárosoktól. A nem könyv-anyag beszerzése és használatba állítása kb. 35%-kal megnöveli a költségeket is.

Külön csoportban foglalkoztak a természetes nyelv és a gépi nyelv kérdéseivel, a régi osztályozásokkal és a legmodernebb rendszerekkel. Futurológiai problémák, a fejlődésben jelentkező ellentmondások között egyre határozottabbá válik az a kívánság, hogy egy új humanizmus szülessen meg, egy új enciklopédizmus. A nemzetközi együttműködés feltétlen szükségessége mutatkozik már abban a tényben is, hogy az információk feldolgozása csak a nemzetközi együttműködés keretei között kifizetődő.

Az olvasókkal s a lehetséges olvasókkal való kapcsolatok megteremtésében nagy szerepet kaphatnak a szimbólumok és a színek; az olvasók mobilizálásában ezeknek rendkívül sokféle hatásuk van. A könyvtári vezetés ne a meglévő rendszerekhez igazodjék, hanem keresse meg a megfelelő modelleket, melyek a feladatok megoldását önként kínálják. A könyvtár vezetője pre-aktív legyen, nem pedig re-aktív. A kiváncsóság nem csupán az, hogy a könyvtáros intellektuális foka magas legyen, hanem hogy ez könyvtár-érdeki legyen. - Ezzel kapcsolatban a könyvtárosi iskola európai fejlődését a dániai példán mutatták be.

A nyári iskola ideje nemcsak előadásokkal és hozzászólásokkal telt el, hanem kellemes időtöltésre is nyílt alkalom kulturális események és könyvtári szempontból jelentős intézmények meglátogatásával.

Csengődy László

67/74

021/410/

Nagy-Britannia könyvtárpolitikai problémái. /A national policy for libraries?/ - BLOOMFIELD, B.C. = Library Association Record, 76.k. 5.sz. 1974. p.85-86.

A könyvtárakkal és könyvtárosokkal szemben támasztott fokozódó igények és a korszerű technika bevezetése a könyvtári hálózatok esetében is felveti az egységes irányítás és összehangolt tevékenység megszervezésének kérdését. A nagy-britanniai könyvtáraknak jelenleg számos nehézséggel kell megküzdeniük, amelyben nagy segítséget jelentene egy olyan testület létrehozása, mint például az amerikai NCLIS /National Commission on Libraries and Information Science = Országos Könyvtári és Tájékoztatástudományi Bizottság/. A testület országos szinten foglalkozna a könyvtárügy problémáinak megoldásával és a tevékenységek koordinálásával.

A múlt évben alapított British Library, Nagy-Britannia nemzeti könyvtára komoly tárolási gondokkal küzd. A helyi, városi közigazgatási szervek ellenzik a Bloomsbury-i új könyvtárárpület felépítését a magas költségek miatt. A megfelelő épület hiánya rendkívül lelassítja a fejlődés ütemét, hiszen lehetetlen az állomány megfelelő fejlesztése, amikor a jelenlegi tárolása és megőrzése is óriási gondokat okoz. Nem megfelelő az új könyvtár irányítótestület /Board of the British Library/ sem, főként azért, mert tagjai sorában alig-alig van könyvtáros, és vezetője sem az. Ez számos személyi problémát is felvet.

Az egyetemi könyvtárak helyzete valmivel jobb, itt a fő gondot a pénzügyi keretek nagymértékű csökkentése okozza. A statisztikák szerint a brit egyetemi könyvtárak 27 millió kötet könyvállománnyal rendelkeznek. Ennek tárolása, a tanulók, tanárok és kutatók igényei szerinti feltárása, a könyvtári személyzet fenntartása hatalmas ösz-

szegeket emészt fel. Nyilvánvaló, hogy egy ilyen nagy apparátus működtetése összehangolt tevékenység és egységes irányítás mellett sokkal gazdaságosabban oldható meg. Sajnos, csak a három legnagyobb egyetemnek /Oxford, Cambridge, London/ van egy közös bizottsága, amely koordinálja a könyvtárak anyagi és szellemi erőforrásainak felhasználását. Hasonló a helyzet a főiskolai könyvtárak esetében is, amelyek kizárólag az oktatási célok megvalósítását igyekeznek elősegíteni és nem tördőnek a kutatási célokat szolgáló állományfejlesztési tevékenység kialakításával.

A közművelődési könyvtárak régen nagyon magas színvonalon álltak Nagy-Britanniában. Elsősorban a helyi lakosság igényeit elégítették ki magas színvonalon, legtöbbjük helytörténeti gyűjteménnyel is rendelkezett. Mióta azonban a könyvtárak sok helyen a szabad idő szolgáltatásokat szervező intézmények felügyelete alá kerültek, a helyzet nagymértékben romlott. Fejlesztésük másik gátló tényezője a költségvetési keretek csökkentése.

A magánvállalatok és társaságok szakkönyvtárainak helyzete szintén nem kielégítő az általános gazdasági helyzet következtében fennálló pénzügyi nehézségek miatt. Az emelkedő bérek, a könyv- és folyóiratárak, valamint a tárolási költségek állandó növekedése arra kényszerített sok szakkönyvtárat, hogy gyűjteményüket az egyetemi könyvtáraknál helyezték letétbe. E könyvtárak gyakran igen értékes, nemzeti védelmet érdemlő szakirodalommal rendelkeznek; éppen ezért ki kellene alakítani egy olyan nemzeti könyvtárpolitikát, amely ezeknek a gyűjteményeknek a védelmét is megoldaná és anyagi támogatást is biztosítana számukra.

Az un. Parry és Dainton riportok már 1967-ben megfogalmazták ezeket az égető problémákat, de azóta nem sok történt megoldásuk érdekében. Az egyetlen pozitívum, hogy már megalakult a Library Advisory Council for England and Wales /Anglia és Wales Könyvtári Tanácsadó Hivatala/, amely jelenleg főként a közművelődési könyvtári ügyekkel foglalkozik, de később az egész könyvtárhálózatra kiterjeszhetné tevékenységét, ami újabb nagy előrelépést jelentene a brit könyvtárügy jelenlegi nehézségeinek leküzdésében.

Ferenczy Tamásné

68/74

027.021:002.55/1-4/:002.55/100/

A központi tudományos /tudományági/ könyvtárak - az országos információs rendszer alapvető láncszemei. /Centralne biblioteki naukowe /dziedzinyowe/ - podstawowe ogniwa krajowego systemu informacji./ - WIDY-WIRSKI, F. - Aktualne Problemy Informacji i Dokumentacji, 19.k. l.sz. 1974. p.10-13.

A Kulturális és Művészeti Miniszter 1973. február 9-én rendeletet adott ki a központi tudományos könyvtárak információs tevékenység-

ge tárgyában. Ez a jogszabály már az országos információs rendszer gondolatának elfogadása jegyében készült. Egyfajta felismerése annak a ténynek, hogy az információs központok mellett szükségszerűen könyvtárak alakulnak ki, a könyvtárak pedig, ha korszerűen működnek, szükségképpen kifejlesztik információs tevékenységüket. Mindez hatalmas tartalékokat tár fel a tájékoztatás fejlesztése szempontjából és rendkívül gazdaságos.

A központi tudományos könyvtárak kijelölésének célszerű és elkerülhetetlen voltára a Lengyel Tudomány II. Kongresszusa is felhívta a figyelmet. A központi tudományos könyvtárak feladatköre a következő:

az adott tudományág vonatkozásában a primér és szekundér szakirodalmi források gyűjtésének, feltárásának, átalakításának, rendelkezésre bocsátásának, propagálásának, azaz a velük kapcsolatos egész tájékoztató munkának a megszervezése;

az adott tudományági tájékoztatásban érdekelt együttműködő könyvtárak munkájának koordinálása;

együttműködés a tudományos, műszaki és gazdasági információs rendszerekkel /kül- és belföldi relációban/.

A kijelölendő tudományos könyvtárak eredményes információs munkájának fontos előfeltétele, hogy szoros kapcsolatban álljanak az általuk gondozott tudományág oktató- és kutatóintézményeivel, illetve a tudományos eredményeket alkalmazó gyakorlattal is. E kettős követelménynek az általuk biztosított szolgáltatásokban is tükröződnie kell.

A remélhetően kedvező működési körülmények lehetővé teszik, hogy ezekben a tudományos könyvtárakban valóban hatékony tudományági adatbankok létesüljenek, s ezek - az általuk alkalmazott információkereső nyelvek és a rendelkezésükre bocsátott korszerű reprográfiai és távközlő technika révén - eredményes kapcsolatot tarthassanak fenn az országban és a külföldön működő adatbankokkal. Annál is inkább, mivel az ágazati és a tudományági információs rendszerek napjainkban mindinkább nemzetközi rendszereké válnak.

Futala Tibor

69/74

371.385.7:377.6:02

Az olvasók felkészítése a hatékonyabb könyvtárhasználatra. Felhasználók képzése. /Comment préparer les lectures a mieux utiliser les Bibliothèques. La formation des utilisateurs./ - DAUMAS, A. - Bulletin des Bibliothèques de France; 19.k.4.sz.1974.ápr. p.213-228.

A könyvtárak és dokumentációs intézmények felhasználói képzésének egyre fontosabbá váló kérdésével a FID több ízben foglalkozott

nemzetközi kongresszusok, előadások, szemináriumok keretében /1965-ben Washingtonban, 1967-ben Tokyóban és 1970-ben Buenos-Aires-ben/. Különböző kérdőívek segítségével nyert vélemények is e probléma aktualitását és a megoldás szükségességét mutatják. Egy szociológiai kérdőív nagy meglepetéssel szolgált: az egyetemisták nyíltan beismerik, hogy általában nem tudnak összeállítani bibliográfiát és nem képesek egy katalóguscédulát pontosan megszerkeszteni. Minden második megkérdezett nem ismeri és alkalmazni sem tudja a különböző osztályozási rendszereket.

Kérdés: ugyan miért tájékozatlanok a kutatók és a diákok, és mivel magyarázható a meglévő könyvtári anyag rossz kihasználása?

Az okok sokfélék: pl. adódnak az olvasó természetéből, figyelemhiányból, abból, hogy sokan nehezen vagy egyáltalán nem képesek a szükséges forrásokat kiválasztani. Az információáradat is akadályozza a tájékoztatást. Így kétféle tájékoztatásra lenne szükség:

1. általános tájékoztatásra, hogy megismerjük a fejlődés lényegét;
2. szaktájékoztatásra, hogy elképzeléseink tisztábbakká váljanak.

Angliában, ahol jobban szervezett és látogatott könyvtárak működnek, 23 egyetemi felmérésből a következők derültek ki:

a hallgatók 27%-a ismer referáló szolgáltatást, 14%-a tudja is alkalmazni;

25%-a nem tud a saját könyvtárában lévő szakkatalógusról, 40%-a nem tudja, hogy létezik könyvtárközi kölcsönzés.

Ugyancsak Angliában - a kémikusok és fizikusok információs igényét vizsgálva - a következő eredményeket kapták: a megkérdezettek 28%-a nem tudta megoldani munkahelyi feladatát, mert nem tudott az őt érintő téma megjelenéséről. A többszörösen elvégzett kutatások, fordítások összköltsége sokkal nagyobb, mint Anglia összes egyetemi könyvtárainak kiadása, a személyi és könyvtári állományt is beleértve. Közismert tény, hogy az USA-ban a kutatásra szánt minden egyes dollárból 45 cent tájékoztatási hiba következtében megy veszendőbe.

Ismeretes, hogy a jól szervezett tájékoztatás esetében az információ terjesztése ugyanannyi figyelmet kíván, mint feldolgozása. A tájékoztatási tevékenység nem merülhet ki pl. egy bibliográfia összeállításában, el is kell juttatni azt mindazokhoz, akiknek hasznos lehet. Foglalkozni kell a felhasználók nevelésével és a tájékoztatók képzsét sem lehet elhagyni.

Erre nézve többféle kezdeményezéssel találkozhatunk. Néhány példát idézhetünk a FID kiadásában megjelent "A Guide to the world's training facilities in documentation and information work" c. munkából, mely 1965 és 1969 évben két kiadásban jelent meg.

A közzétett adatokból kitűnik, hogy:

Dél-Afrikában tájékoztatási tanfolyamok működnek egyetemi hallgatók, technikusok és kutatók számára;

Dániában a Műszaki Dokumentációs Központ szervez tanfolyamokat és műszaki tájékoztatási napokat, azonkívül konferenciákat tart az ipar képviselőinek és a kutató intézmények dolgozóinak;

Svájc, Olaszország, Nyugat-Németország tanfolyamok, főleg egyetemi vagy műszaki intézmények keretein belül foglalkozik a hallgatók képzésével;

Csehszlovákiában a felhasználók képzése már a középiskolai oktatásban kezdődik;

az USA-ban számos tanfolyam, konferencia szolgálja ezt a célt, főleg fakultatív jelleggel, de esetenként már a különböző oktatási rendszerbe beépülten;

a Szovjetunióban a Moszkvai Állami Egyetemen 1963-1964. évben - elsőnek a világon - tudományos tájékoztatási kart létesítettek. A természettudományi karok hallgatói három részre osztott tanfolyamot láthatnak:

1. a tudományos tájékoztatás forrásai,
2. a tájékoztatás módszerei és rendszerei,
3. a tájékoztatás felhasználása;

Magyarországon a felhasználók képzését biztosító tanfolyamok az egyetemek központi könyvtáraiban működnek. Az elméleti és gyakorlati oktatásra 8-10 órát fordítanak, ami azonban igen kevés;

az NDK-ban az egyetemi könyvtárak beleépültek az oktatási rendszerbe. A freiburgi Bergakademie /műszaki egyetem/ központi könyvtárának oktatási tevékenysége négy részre oszlik:

1. 10-15 órás bevezetés a tudományos munka módszertanába;
2. bevezetés a speciálisabb feladatokba 10-15 kötelező óraszámmal. /Szakbibliográfiák megismerése és önálló gyakorlati kutatómunka elvégzése a feladat/;
3. a könyvtár tudományos munkatársai az oktatókkal együttműködve, magasabb szinten, kötelező előadásokat tartanak 8-12 óraszámmal, amelyen a hallgatók önálló tanulmányok készítésének módját sajátítják el;
4. az oktatást a felsőoktatási vezetéssel együttműködve a könyvtárak tudományos munkatársai végzik, a tájékoztatás és a dokumentáció témakörében;

Franciaországban a könyvtárak bemutatása és a bibliográfiai bevezetés szinte minden egyetemi könyvtárnál megtörtént, de az utóbbit a Clermont-Ferrand-i orvosi és gyógyszerészeti egyetem könyvtárában szervezték meg a legjobban. Az itt található korszerű oktatásnak különböző fázisai vannak:

1. minden új hallgatóknak nyomtatott könyvtár-kalauzt adnak, majd pedig egy rövid brosurát "Hogyan kell dolgozni és használni a könyvtárat" címmel;

2. azokat a hallgatókat, akik gyakorlati idejüket kórházakban töltik, professzorok által összeállított csoportokba osztják be. Ezek a csoportok megismerkedhetnek a katalógus, bibliográfia és egyéb forrásanyagok használatával;

3. az 5.évfolyam hallgatóinak orvosi és gyógyszerészeti dokumentációval kapcsolatos előadásokat tartanak;

4. a laboratóriumok, kutatóintézetek, klinikák dolgozóinak előadásokat rendeznek, bemutatva azokat az anyagokat, amelyeket a könyvtár a szakembereknek nyújt;

Angliában már a Royal Society 1948. évi tudományos tájékoztató konferenciája felhívta a figyelmet arra, hogy az egyetem elvégzésével a kutató még nem tanulta meg a könyvtár használatának leghatékonyabb módját. A Library Association több megoldást javasolt: a hallgatóknak az egyetem megkezdésekor meg kell ismerkedniük a könyvtárral; tudományos munkatársak vezetésével konferenciákat, könyvtárlátogatásokat kell szervezni; nyomtatott ismertetőket kell a hallgatóknak adni; a szakosodott hallgatóknak a bibliográfiába történő bevezetését kell megszervezni; s majd amikor a hallgató befejezi tanulmányait és kutatóvá válik, akkor speciális tanfolyamokon kell számára a saját szakterületére vonatkozó bibliográfiák megismertetését biztosítani.

1955-ben csak 2-3 könyvtár, 1958-ban már 35 egyetemi könyvtár tartott könyvtárismerető előadásokat /vetítéssel/. S a kezdeményezések eredményességét tükrözi a következő adat is: a British Library tanfolyamaira 1964-ben a meglévő 20 helyre 160-an jelentkeztek

Csengődy Lászlóné

70/74

377.6:02/410/

A brit könyvtárosképzés fejlődése és problémái. /Policy interactions in the development of library education in Great Britain./
- LEWIS, P.R. = Libri, 23.k. 4.sz. 1973.dec. p.241-250.

Nagy-Britanniában az 1960-as évek előtt a könyvtárosiskolák nagyrészt a Library Association /Könyvtár Egyesület/ irányítása alatt működtek. Ezek az iskolák a második világháború után alakultak, nem biztosítottak felsőfokú képzést, az oktatás pedig elsősorban a közművelődési könyvtárak munkaerőigényeinek kielégítését szolgálta. A könyvtárosképzés helyzete 1964-ben, az új közművelődési könyvtári törvény életbelépése után gyökeresen megváltozott.

A Library Association új oktatási rendszert vezetett be: a tanfolyamok időtartamát egy évről két évre emelte, kibővítette a tantervek anyagát és egy éves továbbképző tanfolyamot indított be. A törvény irányelvei alapján több főiskolát egyetemi rangra emeltek, többek között az egyetlen működő tájékoztatástudományi szakiskolát is. Ugyancsak egyetemi rangot kapott a londoni Northampton College - új nevén City University. A City University keretében működő Centre for Information Science /Tájékoztatástudományi Központ/ már lehetővé teszi a Master's degree /magiszteri oklevél/ megszerzését, és ez az iskola adományozott először filozófia doktora címet a tájékoztatástudományokban elért eredményekért.

1964-ben alakította meg a kormány a CNAA-t /Council for National Academic Awards/, amelynek feladata az új, magas foku képzést nyújtó tanfolyamok megszervezése a műszaki és nem egyetemi szintű felsőoktatási intézményekben. A CNAA kiharcolta, hogy hat-hét nem egyetemi szintű iskolában is adhassanak Bachelor's degree-t /bakkalaureátusi oklevél/ a könyvtárosoknak, a legkiválóbb pedig elnyerhesse a Honours fokozatot.

Az események rendkívül rövid idő /kb. 5 év/ alatt nagy változást eredményeztek a könyvtárosképzésben. Megkétszereződött a hallgatók száma; míg 1965-ben 1600 hallgató vett részt a különböző tanfolyamokon, 1970-ben már 2600. A továbbképzésben is részesülő hallgatók száma 200-ról 500-ra, és a jelenleg működő 14 könyvtárosiskolában oktató tanárok száma pedig 151-ről 245-re növekedett. Ennél azonban sokkal több tanárra volt szükség. Ezt az igényt elsősorban könyvtárosok oktatóként való alkalmazásával igyekeztek biztosítani. A könyvtárosok szívesen vállaltak tanári állást részint a magasabb fizetés miatt, részint mert lehetőséget biztosítottak az iskolán belüli kutatási tevékenységre - amire eddig nem volt példa. Az iskolai kutatásokat főként a kormány által fenntartott OSTI /Office for Scientific and Technical Information = Műszaki-Tudományos Tájékoztatói Hivatal/ támogatta.

Az iskolák, tanárok, hallgatók számának rohamos növekedésével a könyvtárosok lehetséges túltermelésének problémája is felvetődött. Először 1968-ban az angol és walesi, a skót és észak-írországi művelődésügyi minisztériumok Könyvtári Tanácsadó Testületeinek Közös Bizottsága által írt jelentés számolt be erről. A jelentés hatására 1969-ben beszüntették az új könyvtárosiskolák létesítésére irányuló törekvéseket, és korlátozták a már működő iskolákba felvett hallgatók számát. Bár a jelentés szerint a felsőfoku képzéssel rendelkező könyvtárosok száma még nem érte el az optimális szintet, mégis megtiltották az egyetemeken a hallgatók ösztöndíjainak emelését. Az állami politikával szemben az önállóan működő kutató testületek, elsősorban a Science Research Council /Tudományos Kutató Tanács/ és a Social Research Council /Társadalomtudományi Kutató Tanács/ továbbra is támogatta a tájékoztatástudományi továbbképző tanfolyamokat és az ösztöndíjakat sem csökkentette.

Aktívan támogatták a könyvtárosképzés fejlesztését az egyetemi könyvtárak is. A SCONUL /Standing Conference of National and University Libraries = Nemzeti és Egyetemi Könyvtárak Állandó Konferenciá-

ja/ országos méretekben megszervezte a könyvtárosok előzetes képzését, az egyetemek és könyvtárosiskolák közötti megállapodások pedig nagyban hozzájárultak a gyakorlati oktatás jobb feltételeinek megteremtéséhez.

Ferenczy Tamásné

71/74

659.25.001

A tudományos információk kommunikálásának elméleti aspektusai.
/Teoretické aspekty komunikácie vedných informácií./ - CIGANIK, M.
= Československá informatika, 15.k. 12.sz. 1973. p.1-12.

Természetes nyelvi strukturákra való vonatkoztatásuk esetén, a logika, a valószínűségelmélet, az információelmélet és a tudománymetodológia metszéspontjában hozzá lehet kezdeni az informatika alapjainak lerakásához.

Itt az alapvető törvényszerűséget az információs egyensúlyegyenlet fejezi ki. Eszerint az információs forrás leszarmaztatott hasznos információkra, valamint nem releváns információkra, azaz információs zajra oszlik.

Az egyensúlyegyenlet arra tényre mutat rá, hogy bármiféle információs rendszer meghatározó problémája: miként lehet az információs zörejt elválasztani az információs tartalomtól. Az információelmélet fényében úgy tűnik, hogy az eddigi hagyományos dokumentációs rendszerek gyakorta inkább az információs zajt dolgozták fel, s nem pedig a források információtartalmát.

E probléma az egyetemes információs rendszer segítségével oldható meg. miközben e rendszeren belül fokozatosan kiszűrjük ki az információs zajt. Az egyetemes információs rendszer lényege a következő: a különböző információs forrásokat - kaskádokba való rendezés útján - úgy kell összekapcsolnunk egymással, hogy az irányított kommunikáció apparátusával elemezhesük őket. A rendszer ábrázolását a tárgyi-állítványi mátrixok, illetve még tágabb értelemben a szemantikai mátrixok és a bennük használt közelség-fogalom teszik lehetővé.

Ezt követően a megismerési és a felismerési folyamatot a változók sulyozására és kiválasztására, a közelség mennyiségi definiálására és a tárgyak tényleges osztályokba való sorolására lehet redukálni. Ezzel egyszersmind elérkezünk az ismeretek pillanatnyi állapotának meghatározásához is.

Futala Tibor

72/74

676.815:002.513

Fénylyukkártyák számának csökkentése közbeiktatott kóddal. /Redukování počtu průhledových štítků prokládaným klíčem./ - HYLMAR, J. = Československá informatika, 16.k. 5.sz. 1974. p.283-291.

Bidecimális kettős kód használatával 100 fénylyukkártyán 990 deskriptort lehet kifejezni. A módszer lényege, hogy egy-egy deskriptort két kétjegyű szám reprezentáljon. Ezeket háromjegyű sorszámkból /kiküszöbölve természetesen a három azonos számjegyből álló sorszámkat/ úgy alakítjuk ki, hogy az első kétjegyű szám második számjegyével kezdődjék a második kétjegyű szám /pl. 124-ből 12 és 24 lesz/.

A módszer alkalmasságát 500 utépitési dokumentum tartalmi feltárásán próbálták ki.

Futala Tibor

73/74

681.3.004.14:021/73/

Jelentés az USA tizennégy könyvtárában tett látogatásokról. /Report on a visit to certain libraries in the USA, May-June 1973./ - MASSIL, S.W. = Program. News of Computers in Libraries, 8.k. 2.sz. 1974.ápr. p.75-87.

A Bangkok-i /Thaiföld/ Könyvtári és Információs Központ igazgató-helyettese mint könyvtári rendszerelemző Birmingham-ben /Anglia/ könyvtári automatizálási munkákban vett részt, majd az USA-ban tett tanulmányutat, amelynek során a következő könyvtárakat kereste fel: Library of Congress, Ohio College Library Center; Council on Library Resources; Chicago, Columbia, Harvard, Illinois, Massachusetts, Northwestern, Ohio State, Pennsylvania és Tulane egyetemi könyvtárak; Georgia Institute of Technology és az Oklahoma Department of Libraries.

A vizsgált kérdések a következők voltak:

a regionális együttműködés kérdései, illetve a könyvtárhálózatok működése, szerzeményezési rendszerek ismertetése, katalogizálási rendszerek és folyóiratárak munkája, zenemítárak működése;

a kölcsönzés automatizálása, a COM /mikrofilm mint számítógépi output/ alkalmazása.

Az USA-ban a könyvtári automatizálás már nem kutatási-fejlesztési feladat, hanem rutin-munka. Számos más példa mellett ezt igazolja

a Chicago Egyetemi Könyvtár átfogó automatizálási terve is. A Nemzeti Tudományos Alap már 1966-1970 között 600 ezer dollárral támogatta az itt folyó katalogizálás-gépesítési kísérleteket, amelyek a MARC I előtt kezdődtek és hatással voltak a MARC II kifejlesztésére is. 1970 óta nem változtattak automatizált megrendelési és katalogizálási rendszerükön, de elemezve a katalógushasználati, bibliográfiai stb. követelményeket, arra a következtetésre jutottak, hogy új rendszert kell kifejlesztetni, amihez új támogatást kaptak.

Azért is szükséges egy új megoldás, mert a programok /software/ elégtelenek nagykönyvtári adathalmazok kezelésére. IBM-szabványu szubrutinokat, operációs rendszert /OS/ stb. alkalmazó új megoldásuk /HERMES/ közös az egyetemi számítóközpont adatbank-rendszerével. Alapelve az, hogy egy adat függetlensége mindig biztosítva legyen, és hogy egyszerre több felhasználó részére több adattár /file/ álljon rendelkezésre. A gépbe standard "távmondatok" /message/ vihetők be, és a válaszok is ilyen távmondatok alakjában érkeznek a periféria-fejállomásokra. Ezek csak ott alkalmaznak programokat, ahol a válasz-távmondatok további feldolgozása szükséges. E rendszer 1974 végére működőképes lesz, kivéve a folyóirat-nyilvántartási részt.

A rendszer így nagyon költséges, a manuális adatkezelés ma még olcsóbb. Ha azonban a betöltetlen státusokat továbbra sem töltenek be, akkor 2-3 év múlva már megtakarítás remélhető.

Dezső László

74/74

681.327.22:778.14.072:022.9

A COM rendszer könyvtári alkalmazásának tapasztalatai. /Computer-output microfilm./ - BOLEF, D. = Special Libraries, 65.k. 4.sz. 1974. p.169-175.

Ma már szinte mindennapos dolog a számítógépek szakkönyvtári alkalmazásáról beszélni, a COM /computer-output microfilm = számítógép kimenet mikrofilmen/ rendszer azonban az eddiginél is nagyobb lehetőségeket rejt magában a helyhiány kiküszöbölése, a költségcsökkentés, a gyors feldolgozás és a könyvtárközi együttműködés kiterjesztése tekintetében.

A COM eljárás során a számítógép az adatokat nem nyomtatott formában, hanem mikrofilmen vagy mikrofilmlapon közli. A gyorsnyomatók helyett a számítógéphez kapcsolt különleges fotoberezéseket alkalmaznak, amelyek a katód-sugárcsővön megjelenő irásképről mikrofilmfelvételt készítenek vagy szükség esetén sokszorosítanak. Ezzel az eljárással a feldolgozott adatok kiírása kb. 20-szor gyorsabb, mint a hagyományos nyomtatók esetében.

A COM rendszert az ipar és kereskedelem számos területén használják eredményesen. Illinois állam gépkocsinyilvántartásának elké-

szítésénél például 50% költségmegtakarítást értek el, és az adatok az eddigi 17 nyomtatott kötet helyett 100 mikrofilmlapon fértek el. Könyvtári alkalmazására először 1966-ban került sor. A kezdeti próbálkozások közül az egyik legjelentősebb a Louisiana Library Association /Louisianai Könyvtár Egyesület/ által elkészített LNR /Louisiana Numerical Register/, amely 21 könyvtár több mint 1 millió kötetszámú állományát feltáró központi katalógus.

A COM rendszer széles körű elterjedését azonban kifejezetten gátolja a felhasználók és a könyvtárosok részéről a mikroformátumu szakirodalmi termékek iránt megnyilvánuló nagyfokú idegenkedés, amit jól érzékeltet a WU School of Medical Library /Washington Egyetem Orvosi Könyvtáros Iskola/ felmérése is. Mivel egy számítógéppel készített index nyomtatási költségei igen magasnak bizonyultak, megkérdezték a felhasználókat, hogy a lehetséges output formátumok közül /mikrofilmlap, nyomtatott formátumok, egyoldalas és kétoldalas fénymásolat/ melyiket rendelnék meg a legszívesebben. Bár a mikrofilmlap volt a legolcsóbb és az orvosi könyvtárakban és intézményekben elegendő számú olvasó- és nagyítóberendezés is rendelkezésre áll, a 30 megkérdezett személy közül mégis mindössze egy rendelte meg az indexet mikrofilmlapon.

A COM eljárással 20-200-szoros kicsinyítést lehet előállítani. A jelenlegi olvasóberendezések azonban csak e széles skála egy részének olvasását teszik lehetővé. Célszerű lenne tehát a könyvtári célokra alkalmas COM mikroformátumokat szabványosítani.

A költségkihatásokat vizsgálva a WU School of Medical Library megállapította, hogy az egy példányos anyagok előállítására jóval drágább mikrofilmen, mint printeren:

1 oldal költsége nyomtatott formában	0,003 \$
1 oldal költsége mikroformátumban	0,167 \$

Az alábbi táblázatból azonban kitűnik, hogy 10 példány feletti sokszorosítás esetén milyen nagy arányban csökkennek az előállítási költségek:

1 mikrofilmlap ára	10,00 \$
a következő 9 másolat ára	<u>2,70 \$</u>
10 " "	12,70 \$ vagy 1,27 \$/mikrofilmlap
a következő 30 " "	<u>9,00 \$</u>
40 " "	21,70 \$ vagy 0,54 \$/mikrofilmlap.

Jelentősen csökken a súly és terjedelem is. A WU School of Medical Library könyvbeszerzéseinek 1970-1972. évi kumulációja pl. 25 mikrofilmlap terjedelmű, aminek súlya kb. 3,7 dkg. Számítógép nyomtatóján előállítva ugyanez az anyag 1500 oldal, amelynek súlya kb. 14,5 kg /!/.

A mikrofilmlap előállítási ideje és a szükséges munkaráfordítás, szállítás esetén pedig a postaköltség is jóval kevesebb, mint a nyomtatott anyagok esetében.

A COM rendszer előnyeinek és hátrányainak felismerése mellett további hasznos tapasztalatokat szereztek az adatfeldolgozást végző cégek működésével, hiányosságaival kapcsolatban.

A WU School of Medical Library az elmúlt öt év alatt elért eredmények alapján a jövőben tovább kívánja szélesíteni a COM rendszer alkalmazásának körét

- a belső könyvtári használatra készülő,
- a felhasználók igényeit kielégítő,
- és a könyvtárközi együttműködést elősegítő

szolgáltatások és termékek előállításával.

A COM eljárás és berendezések fejlesztése igen gyors ütemben halad, és remélhetőleg széles körű könyvtári alkalmazására mielőbb sor kerülhet.

Ferenczy Tamásné

75/74

681.327.44

A Consul 253 típusu szervezőautomata az informatikában. 1-5.r.
/Organizační automat Consul 253 v informatice, c. 1-5./ - THANNABAU-
ER, V. = Technická knihovna, 18.k. 1-5.sz. 1974. p.4-7., 42-47., 65-
67., 111-123., 129-142.p.

A Consul 253 típusu szervezőautomatát a Závody Jana Svermy, Brno cég gyártja. Mint sokoldalúan használható hazai gyártmánnyal, úgy számolnak vele, hogy az a fokozatosan integrálódó információs rendszer egyik alapvető, minden nagyobb könyvtárba és információs központba szükség szerint beszerezhető eszköze lesz.

Az öt részes cikk előbb vázlatosan, majd részletezve írja le a Consul 253 típusu szervezőautomata

hasznosítási lehetőségeit /katalogizálás és dokumentálás, kézi keresés, tanulmányok és elemzések összeállítása, index-készítés, adminisztratív munkák, reprográfiai és poligráfiai feladatok, számítógépi bemenetek elkészítése/;

működési paramétereit /beszerzési ár, szervizköltségek, anyagigény és anyagfelhasználás, teljesítmény-mutatók, zajszint/.

A részletező leírásokkal a cikk 2-5. részében találkozunk. A második rész a berendezés funkcionális leírását tartalmazza, a harmadik az alapvető műveleteket mutatja be, a negyedik az alapvető programokat. Az ötödik rész a szervezőautomata dokumentációban való hasznosítását taglalja.

Futala Tibor